

Nehladkať, pracujem

JARMILA VIRÁGOVÁ (56) pracuje pre občianske združenie Výcviková škola pre vodiace a asistenčné psy. Škola pripravuje vodiace, asistenčné aj signálne psy - od roku 1995 ich vycvičili a klientom odovzdali viac ako stodvadsať. Ich psy už cestovali aj do Poľska či na Maltu. Hovorili sme spolu o cielenom chove, špeciálnom výcviku, labradorských retrieveroch aj psoch v súdnej sieni. Môže sa nemecký ovčiak správať ako labrador? Čo ak sa psovi pracovať nechce? A čo treba robiť, keď vidíme, že ide vodiaci pes?

TEMA

Asi sedemdesiat percent vodiacich psov tvoria labradory. Psy, o ktorých sa žartom hovorí, že sa so zlodejom radšej zahrajú akoby ho odhlnali.

■ Kedy človeku prvýkrát napadlo zapojiť psa do pomoci nevidiacemu?

Celá táto téma vznikla kvôli vojnovým veteránom, ktorí prišli o zrak. V Nemecku existoval od roku 1893 Spolok pre sanitárnych psov, pričom úlohou týchto psov bolo vyhľadávať po bojoch vo vojnových zónach medzi mŕtvymi aj ranených. Úspešnosť týchto psov bola naozaj veľmi veľká. A tak spolku napadlo pomáhať prostredníctvom psov aj vojakom s vojnovými zraneniami, ktorých následkom bola slepota. Lenže proti tejto myšlienke sa vo svete zdvihla neočakávaná opozícia.

■ Kto namietal?

Odborníci zastávali názor, že pes v žiadnom prípade nie je schopný prijať zodpovednosť za bezpečnosť nevidiaceho človeka a viesť ho bez toho, aby ho vystavil ešte väčšiemu nebezpečenstvu. Tí, ktorí s touto myšlienkou prišli, sa však napriek tomu nevzdali a išli svojou cestou. Psy boli naďalej cvičené a odovzdávané vojnovým veteránom. No bolo to celkom iné ako dnes.

■ V čom napríklad?

Vodiace psy vo svojich začiatkoch nemali postroj a pracovali iba na obojku a dlhom vodidle tak, že pes kráčal pred človekom. Nevidiaci takto nebol schopný flexibilne reagovať na zmeny smeru psa a bezpečne sa tak vyhýbať prekážkam, stávali sa nehody. Preto sa vodidlo postupom času neustále skracovalo a nakoniec psom obliekli aj postroje. Ľudia prišli na to, že čím je spojenie medzi človekom a psom pevnejšie, tým efektívnejšie môže pes človeka viesť a pomáhať mu vyhnúť sa prekážkam. To, čo sa začalo veteránmi, pokračovalo aj v civilnej praxi, a v roku 1928 bol odovzdaný prvý civilný vodiaci pes.

„Kedysi sa od psa žiadalo, aby nielen viedol, ale aj bránil svojho majiteľa.“

■ Lenže to vraj nebol labrador, na akých sme zvyknutí v úlohe vodiacich psov dnes, ale vlčiak, pardon, nemecký ovčiak.

Áno, bol to nemecký ovčiak. Keďže celá táto problematika vrátane témy o sanitárnych psoch vznikla v Nemecku a nemecký ovčiak je nemecká národná rasa, skúsili to práve s ňou. V tých časoch sa od vodiaceho psa vyžadovalo aj to, aby svojho majiteľa nielen viedol, ale aj bránil. Pre nemeckého ovčiaka je schopnosť obrániť svojho pána absolútne prirodzená a žiaduca, preto sa upevňuje chovom. Lenže to, že nemecký ovčiak výborný obranár, prinášalo verejnosti problémy, keďže sa prvky obrany prejavovali aj pri vedení. Nevidiaci človek nemal možnosť zistiť, prečo pes šteká, prečo má tendenciu zaútočiť, a nemohol adekvátne reagovať. To, čo bolo najprv žiadané, sa rokmi stalo úplne neprípustným. Dnes sa ostrosť netoleruje. Ak pes preukáže akúkoľvek agresivitu voči človeku či zvieratám, nesmie byť pripustený do programu pre vodiace psy.

■ Znamená to, že dnes by sme už v programoch pre vodiace psy nemecké ovčiaky nenašli?

Ale našli. Mimochodom, Slovensko je zvláštne v tom, že nijakým spôsobom nedefinuje štandardy pre vodiace psy. Nepreháňam, keď poviem, že vodiacim psom u nás môže byť akýkoľvek pes, dokonca aj

ten, ktorý je agresívny, temperamentný natoľko, že sa nedá zvládnuť bez zrakovej kontroly, alebo nie je dostatočne vycvičený. Niektoré zákony však máme výborné, definujú napríklad to, že vodiaci pes nemusí nosiť náhubok – čo je úplne v poriadku, veď s náhubkom by ani pracovať nemohol. No zabúda sa, že treba nastaviť štandardy celej skupiny psov so špeciálnym výcvikom, dohodnúť sa na tom, aký pes byť nesmie, aby verejnosť alebo svojho majiteľa neohrozoval. Pomôckou by mala byť pripravovaná európska norma na túto tému. Ale späť k ovčiakom. V programoch pre vodiacich psov naďalej sú. Medzinárodná federácia pre výcvik vodiacich psov má viac ako 95 členov a sú v nej dokonca aj školy, ktoré sa zaoberajú aj účelovým chovom nemeckých ovčiakov určených na vedenie. V jednej z nich, v New Jersey, som sa bola pozrieť a bolo to veľmi zaujímavé. Predstavte si psy, ktoré vyzerajú ako nemecké ovčiaky, no správajú sa ako labradory. Sú to veľmi jemné, príjemné zvieratá.

■ Ako sa podarilo takto im upraviť náturu?

Volá sa to účelové šľachtenie a môžu si ho dovoliť naozaj len tie školy, ktoré majú dosť peňazí. Je to totiž veľmi náročné. Keď sa snažíte chovom docieľiť istú vlastnosť, ktorá v plemene nie je geneticky fixovaná, je to drahé, pretože je to dlhý a náročný proces, na ktorý potrebujete vyberať to najlepšie z najlepšieho. Ovčiak je odjakživa chovaný na obranu majiteľa alebo teritória, kvôli tomu je aj cenený, no vy chcete pravý opak, aby bol láskavý, so všetkými sa znášal, neútočil.

■ Nie je to ako nútiť vodu tiecť proti prúdu?

Trošku je, ale v nijakom prípade nie sú jednotlivé psíky nútené robiť niečo, čo nechcú, iba sa do chovu vyberajú psíky s vlastnosťami, ktoré majú byť upevnené. Ja nemecké ovčiaky milujem, je to rasa, s ktorou sa úžasne pracuje, no genetiku neoklamete, je to pes obranár. Práve pre-

to, aby ho bolo možné úspešne využívať aj ako vodiaceho psa, existujú účelové chovy. Ak sa niekto na účelový chov tejto rasy dá, tak musí rátať s tým, že len malé percento psíkov, ktoré sa narodí, bude naozaj vhodných na výcvik. Skrátka a veľmi zjednodušene, ak má rodičovský pár v genetickom kóde ostrosť, tak možno len dvaja zo siedmich potomkov, ktoré sa im narodí, budú mať pre takúto prácu vhodnú povahu.

■ S akými plemenami psov pracujete vo vašej škole?

Vo svete vodiacich psov dominujú labradorský retriever, zlatý retriever a krížence prvej generácie týchto dvoch rás. Aj kráľovský pudel. Naša škola chová účelovo plemeno labradorský retriever.

■ Prečo práve labradorský retriever?

Keby sme sa sústredili povedzme na 20 vlastností a požiadaviek potrebných pre vodiace psy, zistili by sme, že retrievery majú už geneticky 10 a viac z nich a našou úlohou je pracovať so psami tak, aby sme vylepšili tie zvyšné. Kým pri inej rase by sme možno našli z tých požadovaných 20 len päť vhodných vlastností. Na labradoroch sa cení ich priateľská, absolútne nekonfliktná povaha. Veľmi radi spolupracujú s ľuďmi, s deťmi, znášajú sa s inými zvieratami. Sú veľmi mierni v prejavocho, neštekajú, tichí, niekedy sa ľudia pýtajú, či vôbec vedú štekáť. Vedú, len necítia potrebu prejavovať sa tak. Labrador má navyše veľmi rozsiahle portfólio pohybovej aktivity, nájdete medzi nimi psy pre ľudí, ktorí denne nachodia desať kilometrov, aj také, ktoré sa zmieria s tým, že dnes sa ide von na desať minút, lebo prší. Táto prispôbitosť je veľmi príjemná, pretože naši klienti sú rôzni.

■ Odkiaľ vaše psy pochádzajú?

Od chovných sučiek, ktoré sú samy už niekoľko desaťročí účelovo chované na to, aby privádzali na svet potomkov podobných kvalít, aké majú ony samy. Máme ich šesť. Prvá a druhá boli z Austrálie a z Ameriky a obe sú už v psom nebi, ale nechali nám tu svojich potomkov, ktorí nesú ich gény. Ďalšie máme z Francúzska a z Kanady. Sú to naozaj prísne kontrolované sučky, ich predkovia sú dohľadateľní späť do mnohých generácií. Kým sa potomok niektorého chovného páru zaradí do ďalšieho chovu, starostlivo sa vyhodnocuje jeho

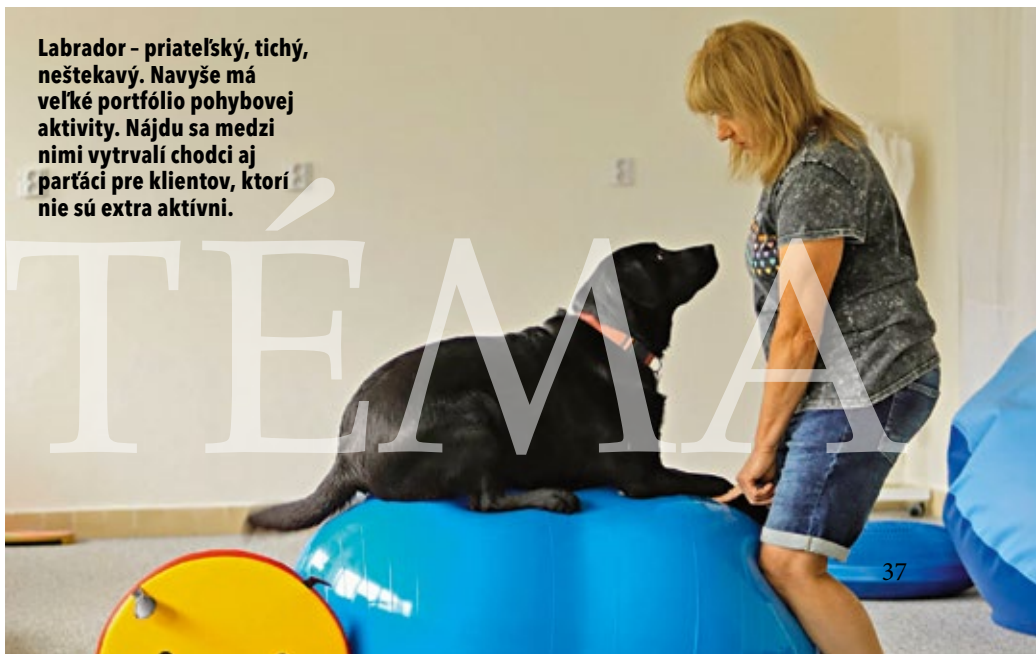

▲ Po roku pobytu u dobrovoľníka sa pes preskúša a ak obstojí, dostáva sa k cvičiteľovi. Ten ho učí ako nastupovať do výťahu či autobusu, nájsť voľnú lavičku v parku, ale aj ignorovať pokyny, ktoré by nevidiaceho mohli ohroziť.

▼ Vodiaci pes je v práci, potrebuje sa sústrediť. Keď vedie, nemá čas oňuchávať a spoznávať sa so psími „kamarátmi“.

Labrador - priateľský, tichý, neštekavý. Navyše má veľké portfólio pohybovej aktivity. Nájdú sa medzi nimi vytrvalí chodci aj parťáci pre klientov, ktorí nie sú extra aktívni.

zdravie i povaha. Je totiž veľmi dôležité, aby bol pes zdravý a mal vhodné predpoklady. Oproti klasickému chovu je tento náš iný v tom, že kým pri štandardnom chove je požiadavka skôr na exteriér, pri takomto účelovom skôr na povahu psov. Práve účelovým šľachtením sa modifikovali niektoré pôvodné vlastnosti labradora a vzniklo tak plemeno v plemene. Je to teda labradorský retriever s vlastnosťami vhodnými na tento typ práce.

■ Čo to znamená?

Náš dlhé roky vybraný a účelovo šľachtený labradorský retriever už nemá veľa spoločného s bežným retrieverom, ktorý poluje, veľa pracuje nosom, má chuť prinášať. Preto nemôžeme našej sučke vybrať partnera bežným spôsobom tak, že zájeme k chovateľovi a dáme ju nakryť. Máme teda aj vlastnú spermobanku.

■ Aká veľká je vaša škola, koľkým psom sa v súčasnosti venujete?

V tejto chvíli je ich spolu 32. V tomto sú zatiaľ chovné sučky aj chovné psy a zvyšok sú šteniatka a mladé psy rôzneho veku vo výcviku.

■ V akom veku sa so šteniatkami začína pracovať?

Dva mesiace po narodení sa dostávajú k svojim prvým vychovávateľom, našim dobrovoľníkom a ostávajú u nich zhruba rok.

„Prvý rok sa pes necvičí cielene, má pochopiť základné pravidlá.“

■ Kto sa môže stať vaším dobrovoľníkom?

V podstate ktokoľvek, kto je ochotný pomôcť, zaujíma ho táto problematika alebo si chce jednoducho vyskúšať, či by pod dohľadom skúseného kynológa zameraného na výchovu psov pre ľudí so zrakovým postihnutím vedel vychovať šteniatko.

■ Čo však, ak to dobrovoľník nerobí správne a v tejto prvej fáze nejde dobrým smerom?

Každý sa snaží robiť veci čo najlepšie, ale výchova psa je veľmi komplexná téma a nie je jednoduché ju naraz a rýchlo obsiahnuť. Vždy sa snažíme dobrovoľníkom vysvetliť, že je veľmi dôležité, aby bolo zvlášť dobre vychované a socializované a poskytujeme im plnú podporu v tom, aby sa to podarilo. Je potrebné mať stále na pamäti, že tento pes je vybraný na istú úlohu a medzi ním a iným psom sú isté rozdiely, ktoré treba dodržať, aby mal pes vôbec šancu stať sa pomocníkom človeka so zrakovým alebo telesným či mentálnym postihnutím. Správne či nesprávne návyky, model sprá-

vania a rešpektovanie pravidiel je to, čo sa 12 – 14 mesiacov zapisuje do podvedomia psa, a preto je neskôr veľmi ťažké ich v podvedomí psa vymeniť za iné. Genetika našich psov je síce taká dobrá, že vo väčšine prípadov sa podarí psa správne nasmerovať, no je lepšie, aby sa problémom predišlo.

■ Ako?

Pes napríklad dvanásť mesiacov žije v tom, že môže povedzme skákať na gauč a robí to desaťkrát denne. Potom príde tréner a zakáže mu to. Pes poslúchne, no jeho podvedomie nie je schopné dobre spracovať túto informáciu, pretože je silnejšie než vedomie. Občas pes aj napriek zákazu na gauč vyskočí a vznikajú konflikty.

■ Naozaj neprekáža, ak dobrovoľník nie je odborník?

Vôbec nie. Podstatné je len to, aby začiatčnou fázou učenia spolu so psom prešli čo najlepšie, najužitočnejšie. Znie to veľmi banálne, lebo ľudia majú zvyčajne predstavu, že pes sa má cvičiť alebo nejako trénovať. Nie je to potrebné, má len pochopiť základné pravidlá, zorientovať sa v živote, analyzovať situácie a vedieť sa správať v bežných situáciách. Dobre vedený pes po roku vie, že nemá štekať na iných psov, ťahať svojho pána na vôdžke, zbytočne nebojuje a nie je mu nutné pripomínať jednu vec desaťkrát za deň.

JARMILA VIRÁGOVÁ (56)

Zvieratám rozumie ako málokto. Vyštudovala odbor chov koní a jazdec z povolania.

Venovala sa redrezúre koní, výcviku mladých koní a pracovala ako trénerka jazdy na koni na Slovensku aj v Rakúsku.

Neskôr sa preorientovala na služobnú kynológiu. Na výcvik vodiacich psov ju nahovorila kamarátka a už pri nich ostala.

Dnes je riaditeľkou Výcvikovej školy pre vodiacich psov v Bratislave.

Vodiaci pes sa dokáže naučiť asi štyridsať povelov. No nejde len o ne. Pre nevidiaceho je mostom k samostatnosti. Môcť ísť von a mať sa na koho spoľahnúť je veľká vec.

V tomto období upevňovania pravidiel však nesmieme zmeškať ani jeden týždeň.

■ Čo je metodika tvarovania správania psa pomocou klikerov?

Keď sa pes správa žiaducim spôsobom, urobí sa klik – ako ekvivalent pochvaly. Dáte počas tréningu psovi pokyn, napríklad ukážete mi schody. Pes sa poobzerá, odvedie vás ku schodom a prednými nohami sa postaví na prvý schod. Ak sa mu to vo fáze učenia podarí, kliknete a pes pochopí, že ho chváľte. Pôsobí to dokonca ešte lepšie než samotná pochvala ako „šikovný“ či „super“.

■ Prečo?

Lebo klik je vždy rovnaký zvuk, nemení sa jeho intenzita ani dĺžka. Je to vždy rovnaké, a preto pre psa veľmi zrozumiteľné. Podľa môjho názoru je kliker najlepšia metóda výcviku psa, je veľmi humánna a pes má pri takomto výcviku radosť. Kliker prišiel na Slovensko zhruba v 70. rokoch 20. storočia, vtedy na ulici nebolo počuť nič iné len klikanie, ale po nejakých dvoch rokoch sa táto metóda dostala do „šuplíkov“ a hovorilo sa o nej s dešpektom. Bolo to však preto, lebo sa s ním nepracovalo správne, a určite nie preto, že by kliker nebol dobrou výcvikovou metódou.

■ Trénujú sa klikerom aj vodiace psy?

Áno, no podľa môjho názoru nie je s nimi vhodné pracovať výhradne na kliker. Na to, aby ste psa odmenili za technické úkony, je klik veľmi dobrý. Nehodí sa však, keď ho máte odmeniť za analýzu. Keď napríklad narazí na prekážku, ktorú nikdy predtým nevidel, lešenie či chodník, ktorý nikam nepokračuje – a on musí improvizovať, rýchlo vymyslieť, čo s tým, ako vás cez to dostane, aby ste si neublížili. Vtedy

musí pes generalizovať, spomenúť si, či niekedy videl niečo podobné, a ak áno, ako to vtedy vyriešil. Schopnosti vodiaceho psa musia byť totiž nielen technické, ale mal by preukázať aj schopnosť vedieť veci analyzovať a nájsť riešenie.

„Psy sú dnes jemnejšie a jemnejšie sú aj metódy výcviku.“

■ Zmenili sa za celé tie desaťročia metódy výcviku vodiacich psov alebo základ ostal a spočíva na odmenách?

Keď hovoríme o type výcviku, keď okrem technických zručností potrebujete aj mentálne, tak nie, výcvik sa veľmi nezmenil, len metódy sú mierne iné. Veď kedysi sa dokonca pracovalo aj s ostatnými obojkami. Toto sa už dnes nerobí. Súvisí to aj s účelovým chovom, ktorý som spomínala. Psy sú jemnejšie aj metódy sú jemnejšie, humánnejšie. V jadre musí byť výcvik humánny, pes musí chcieť. Jediná vec, ktorú ako nevidiaci nedokázate urobiť, je donútiť psa k nejakým úkonom. Aby povedzme pokračoval v ceste, keď sám nechce. Bez zraku neviete, čo sa deje, musíte sa naň úplne spoľahnúť. Vôbec si teda neviem predstaviť, že by výcvik vychádzal z niečoho, čo pes v konečnom dôsledku neprijal za svoje. V závere obdobia výchovy sa pes posudzuje, hodnotí sa jeho temperament, povaha a ochota spolupracovať. Na konci, keď príde na lámanie chleba a pes má ísť

k trénerovi na výcvik, vidíte, akú má v sebe zvieru mieru empatie a či vôbec nejakú má.

■ A ak sa mu spolupracovať nechce?

Stáva sa aj to, že napriek dlhoročnému šľachteniu a predpokladom vidíme pred sebou ročného psa, ktorý si len chce žiť svoj vlastný život bez povinností. Nie je nijako možné donútiť ho pracovať, nemalo by to zmysel a nemá teda zmysel posúvať takéhoto psa do tréningu, pretože by ste tým ohrozili klienta. Namiesto toho sa snažíme vybrať psovi prácu, ktorá by ho bavila. Mali sme psa, ktorého nebolo možné prinútiť ani k tomu, aby urobil dlhší krok alebo sa pohol z miesta, keď sa mu práve nechcelo, no dnes je z neho fantastický terapeutický pes. Inokedy sa zase môže stať, že má pes príliš dynamický temperament a také náročné požiadavky a potreby, že ich len veľmi ťažko vieme naplniť v špecifickej rodine. V tom prípade nazrieme do zoznamu čakateľov na vyradených psíkov a bez problémov mu majiteľa nájdeme. Naše psy sú spravídla vychované, plne socializované, len jednoducho nespĺňajú nejakú špecifickú požiadavku.

■ Koľko psov môže mať tréner vo výcviku naraz?

Závisí to od dĺžky tréningu, ale viac ako štyri už je naozaj veľa, aj keď poznám trénerov, ktorí v boli v prípade potreby schopní trénovať päť psov denne. Sami však uviedli, že to je absolútne maximum pri štandardne nastavených tréningoch. V počiatočných fázach výcviku pracuje pes krátko na špecifických úlohách, ako je napríklad rovnomerné tempo, sústredenie a podobne. Dĺžka prvých tréningov býva 10 – 20 minút a závisí od rôznych okolností. Postupne sa čas predlžuje a cieľom je, aby pes ku koncu výcviku dokázal chodiť neprerušene povedzme aj dve hodiny a bol pritom sústredený. To treba natrénovať. Keby ste teda boli trénerka a mali by ste naraz päť takýchto dospelých psov, tak by to bolo v závere výcviku takmer nemožné. Ak sú však v rôznych fázach výcviku, zvládnuť sa to dá.

■ Jeden cvičiteľ vodiacich psov odpovedal na otázku, či mu jeho psí zverenci po odovzdaní nechýbajú, že je to to isté, ako keby profesorovi chýbali odchádzajúci maturanti. Profesorí nezvyknú za odchádzajúcimi žiakmi plakať. Aké sú to chvíle?

Má pravdu, nie je to smutná udalosť, je, naopak, veľmi pekná. Ale ja chápem, že

to ľudia nechápu (úsmev). My to však robíme práve pre to odovzdávanie a pre mňa neexistuje krajší pohľad, ako keď sa pozerám na novú harmonickú dvojicu, ktorá si sadla. Vtedy pes zdvihne chvost, veselo si ním kýva a úplne prirodzene odkráča vedľa svojho nového majiteľa. Keď vidím, že aj ten človek sa usmieva a teší, lebo povedzme zase môže chodiť von. Preto to robíme, preto celý čas učíme psov, že nie my sme v jeho živote bohovia, ale že všetci ľudia bez rozdielu sú fajn a je s nimi zábava.

■ **Ako sa dociel, aby bol pes na trénera pripútaný len tak akurát?**

Napríklad tak, že si tréneri psov navzájom čo najčastejšie menia, aby pes videl aj iné tváre, rodiny, zvyky, aby vedel, že zmeny sú v poriadku a nemusí byť v strese, keď sa ľudia okolo neho sriedajú.

■ **Je dobré, keď vodiaceho psa trénuje tréner, ktorý má zrakového hendikep? Mali ste nevidiaceho kolegu?**

Mala som len jedného. Pán Imrich Bartalos, nevidiaci učiteľ hudby, zakladateľ našej školy a jej prvý riaditeľ, vycvičil jedenásť vodiacich psov. Nevidiaci však bez

kontroly zdravého človeka nemôže cvičiť. Jemu vo výcviku pomáhala jeho rodina.

■ **Zaujímavou kategóriou psích pomocníkov je signálny pes, ktorý dokáže signalizovať pokles cukru pri cukrovke, dať najavo, že sa blíži záchvat....**

Na Slovensku sa však signálne psy využívajú iba pre ľudí so sluchovým postihnutím. Naša legislatíva je v tejto téme trochu macošská, úrad by vám ako diabetikovi psa ako kompenzačnú pomôcku neschválil.

„Pes môže sprevádzať dieťa až do súdnej siene.“

■ **Aj tak. Ako sa dá precízny psí čuch výcvikom ešte zlepšiť a využiť? Ako sa zistí, že má pes v talóne schopnosť signalizovať?**

Pes musí mať naozaj veľký záujem rozoznávať pachy, mať veľmi rád ľudí a byť kontaktný. Pri výcviku sa používajú buď pachové konzervy, alebo sa výcvik realizuje s osobou s touto diagnózou. Nie je

neobvyklé ani to, že ak v rodine diabetika vyrastá pes, väčšinou je sám schopný časom zaznamenať zmeny a identifikovať pokles alebo nárast hladiny cukru v krvi. Okrem signalizovania dokážu tieto špeciálne vycvičené psy podať svojmu majiteľovi inzulínové pero, fľašu s vodou či privolať pomoc.

■ **Je celá škála špeciálnych oblastí, v ktorých dokážu pomôcť asistenčné psy, ktoré tiež pripravujete. Uvedte aspoň jednu oblasť, o ktorej sa zatiaľ vie málo, či už sa s ňou na Slovensku pracuje, alebo nie.**

Moja srdcová záležitosť sú psy, ktoré pomáhajú na súdoch. Sú cvičené tak, aby pomáhali upokojiť dieťa, ktoré zažilo násilie alebo sa stalo obeťou iného trestného činu a čaká ho výpoveď pred vyšetrovateľmi. Dieťa sa vďaka zvieratku upokojí a je ochotnejšie podeliť sa o svoj zážitok. Pes, na ktorého je dieťa zvyknuté, neskôr sprevádza dieťa až do súdnej siene. Takýto program majú napríklad v Kanade. Mala som to šťastie, že som pri takomto súdom procese bola v kanadskom Edmontone v rámci pracovnej návštevy kolegyne v odbore. Taktiež sme spolu s kolegyňou navštívili organizáciu, ktorá sa tejto problematike v Kanade venuje, a vypočuli sme si tam aj zaujímavé prípady z praxe. V jednom prípade sudca nezohľadnil potrebu dieťaťa mať pri výpovedi terapeutického psa, na ktorého bolo počas vyšetrovania zvyknuté, a až keď zistil, že dieťa nebolo schopné bez prítomnosti psa vypovedať, dal si psa priviesť a kauza sa mohla uzavrieť.

■ **Z asistenčných psov profitujú aj ľudia s poruchami autistického spektra. Trénujete aj psy pre deti s týmito poruchami?**

Vo svete je zaznamenaný prínos psov pre deti s poruchami autistického spektra a existujú programy pre takéto typy zdravotného postihnutia. Na Slovensku nie je na takúto diagnózu asistenčný pes oficiálne indikovaný. Je diskriminačné, že na Slovensku sa berú do úvahy iba telesné a zmyslové postihnutia a tie sú v zákone definované ako také, ktoré majú nárok na nejakú pomoc. Psychické ochorenia sú z pomoci vylúčené a je to absolútne nefér. Áno, vychovávame aj psy pre autistov, ale v ich financovaní nám pomáhajú ľudia, ktorí nám venujú dve percentá z dane alebo robíme zbierky. Celý proces je pomerne

► **Vodiaci pes je kompenzačná pomôcka. Tak ako barly či vozík, nemôže ostať pred obchodom.**

náročný a rodičia, ak majú dieťa s týmto problémom, väčšinou nemajú finančné prostriedky na to, aby si psa financovali sami. Spravodlivé to bude až vtedy, keď kompetentní uznajú, že medzi mentálnym a fyzickým alebo zmyslovým hendikepom nesmieme robiť rozdiel. Potom sa konečne vydáme po ceste pomoci aj ďalším ľuďom, napríklad takým, ktorí majú panickú alebo posttraumatickú stresovú poruchu. Dnes sú zo systému našej pomoci vylúčení len preto, že sa vedia pohybovať alebo že ich problém nekričí do očí.

■ **Ako dlho sa čaká na vodiaceho či asistenčného psa?**

Vodiaceho by mal človek dostať do roka, ale neplatí to vždy. Rozhoduje príroda. Sme plne závislí od cyklov sučiek, teda od toho, kedy sa rozhodnú páriť sa a či zostanú gravidné, alebo nie. Môže sa stať, že ani jedna zo sučiek nezostane gravidná, v tom prípade nám vypadne jeden celý rok a šteniatka nie sú. Alebo tie, ktoré zostanú gravidné, majú veľmi početné vrhy a láme-me si hlavu nad umiestnením šteniat, ich výchovu, nad tým, či to finančne utiahneme (úsmev). Pri vodiacom psovi nie sú kritériá natoľko prísne, ako by povedzme boli pri psovi pre autistické dieťa. Vodiaci pes napríklad nemusí nevyhnutne milovať deti a znášať ich vrtochy. Zdvihne sa a odíde. No pes, ktorý má pracovať pre dieťa, ktoré nemá jemnú motoriku, nechtiac občas pritlačí, stisne, vytrhne pár chlpkov, musí toho, skrátka, akceptovať viac. Platí, že čím sú špecifickejšie potreby dieťaťa, tým ťažšie sa hľadá vhodný pes a dlhšie sa na neho čaká.

■ **Hovorili sme o tom, čo robia psy pre ľudí. Čo môžeme urobiť my pre ne, aby sa im dobre pracovalo.**

Pokiaľ ide o vodiace psy, už niekoľko rokov prosíme verejnosť, aby bola ohľaduplná a aby si ľudia svojich psov odvolali, keď vidia psa, ktorý pracuje pre niekoho so zdravotným postihnutím. Tieto psy sú síce pripravované na to, že okolo nich budú aj iné zvieratá, že na nich budú štekať, ale predsa sú to len zvieratá. Môže ísť len o dve sekundy straty pozornosti, pes si nevšimne niečo, o čo sa môže nevidiaci potknúť, a stane sa nehoda. Ak vidíte človeka v tmavých okuliaroch so psom v postroji, prípadne pri vozíku, treba byť ohľaduplný. Na uliciach sa stretávame

s rôznymi reakciami. S takými, keď majitelia psov chápu situáciu a svojho psíka si zavolajú, ale sú aj takí, ktorí sa pozerajú, ako ich psík skáče do vodiaceho psa, šteká naň, poprípade oznámia, že ich psík vám nič neurobí. S aroganciou sa nestretávame, to nie, skôr ide o nepochopenie situácie. Niektorí majitelia psov to nevnímajú ako problém, keď sa vodiaci pes navzájom poovoniava s cudzím psom. Lenže ten vodiaci je v práci. Skúste si predstaviť, že sedíte za počítačom, niekto k vám poďide a začne vás klepať po pleci a prihovárať sa vám. Pri práci by vás to zrejme vyrušovalo. Pes nevie povedať nevyrušuj ma, nevidiaci nevidí, tréner trénuje. Je fajn nechať dvojicu v pokoji pracovať.

„Zhruba v deviatich rokoch sa misia psa končí.“

■ **Ako dlho môže vodiaci pes pracovať pre svojho pána?**

Je kompenzačnou pomôckou a zákon to presne nestanovuje, ale štandardne môžeme hovoriť o siedmich rokoch psovej práce. Zrátajme si to. Zhruba v dvoch rokoch prichádza k svojmu pánovi a zhruba v deviatich sa jeho misia končí. Myslím, že je to v poriadku. V tom čase je to zhruba sedemdesiatročný „starý pán“, ktorý už nemôže podať plný výkon a jeho mentálne schopnosti a reakcie už nie sú také, aké by mali byť. Keď si svoju prácu vykonával dobre, zaslúži si krásny dôchodok

a vyhrievať sa niekde na slnku. Časová hranica služby však nie je striktné daná a ak je fyzické aj psychické zdravie psa úplne v poriadku, je možné, aby svojho pána sprevádzal aj dlhšie. Ako priemerný vek labradora sa udáva 12 až 14 rokov. Je teda potrebné zohľadniť, že pes vo veku 10 rokov je už naozaj v seniorskom veku. Moja sučka sa dožila štrnásť a pol roka, ale to už je naozaj vysoký vek, aj keď sú labradory, ktoré sa dožili ešte vyššieho veku. Chápem, že pre majiteľov psov je to vždy neľahké rozhodnutie. Viem, že tieto rozlúčky a výmeny sú ťažké.

■ **Máte poradovníky aj na psích veteránov?**

Áno, vieme ich umiestniť a poskytnúť im pekné dožitie, ak si to situácia vyžaduje.

■ **Ako ste sa dostali k svojej práci?**

Ako slepé kura k zrnu. Pracovala som v Zväzarme so služobnými plemenami psov, čiže napríklad so psími záchranármi. Táto škola už vtedy existovala a moja kamarátka pre ňu vychovávala psov ako dobrovoľníčka. Chcela si skúsiť, či by dokázala nejakého aj vycvičiť, tak prišla za mnou a poprosila ma, či by som jej s tým pomohla. Povedala som jej, že síce o takomto type výcviku nič neviem, ale dali sme sa na to. Pán Bartalos nás naučil všetko, čo vedel. Keďže sme boli obidve začiatniččky, bol to z našej strany tak trošku pokus – omyl. Ale podarilo sa. To bolo, myslím, v roku 1997 alebo 1998 a už som v škole ostala.

Soňa Košíková

